

**MISIR'DA TARİH KAYNAKLARI
VE
TARİHYAZIMI**

MISIR'DA TARİH KAYNAKLARI VE TARİHYAZIMI

Editörler: Halil İbrahim Erol&Büşra Sıdıka Kaya&Abdulkadir Macit

Yayın No:
Tarih Serisi No:
ISBN:
E-ISBN:

1. Baskı,

Yayın Yönetmeni: Yusuf Temizcan
Yayına Hazırlık: Mehmet Beydemir
Son Okuma:
Kapak:
İç Tasarım: Zehra Elif Demirci

© İLEM Yayınları 2021

Tüm yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Baskı ve Cilt
Hazar Reklam Matbaacılık
Sertifika No.: 26482
İskitler / Ankara
Telefon: +90 312 278 50 77

ilem
YAYINLARI

Aziz Mahmut Hüdayi M. Halk C. Türbe Kapısı S. No:13 Üsküdar - İstanbul
Tel: 0216 310 43 18 Faks: 0216 310 43 18
yayin@ilem.org.tr - ilem.org.tr/yayinlar

İLEM Yayınları, İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve Nobel Akademik Yayıncılık ortak markasıdır. Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

**MISIR'DA TARİH KAYNAKLARI
VE
TARİHYAZIMI**

Editörler

Halil İbrahim Erol
Büşra Sıdika Kaya
Abdulkadir Macit

ilem
YAYINLARI

İçindekiler

Önsöz	vii
Giriş	xi

İlk Dönem Mısır Tarihi Kaynakları

Fethinden Tolunoğulları Sonuna Kadar (642-905) Dönemin Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme <i>Nadir Özkuyumcu</i>	3
Fâtımîler Dönemi (909-1171) Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme <i>Aydın Çelik</i>	27
Zengî ve Eyyûbî Dönemi İlim Hayatının Kaynakları <i>Harun Yılmaz</i>	59

Memlûk Dönemi Mısır Tarihi Kaynakları

Mısır Tarihçiliğinin Velûd Dönemi: Memlûkler'de Tarih ve Müverrihler (1250-1517) <i>Fatih Yahya Ayaz*</i>	79
Moğol İstilaları Sonrası Tarihi Yeniden Kurgulamak: Memlûk Tarih Yazıcılığı <i>Büşra Sıdıka Kaya*</i>	111

Memlûkler Döneminde Kâdilkudât Tarihçiler ve Eserleri <i>M. Fatih Yalçın*</i>	145

Osmanlı Dönemi Mısır Tarihi Kaynakları

XVII. ve XVIII. Yüzyıl Mısır'ında Tarihyazımı ve Tarihçiler Üzerine Bazı Değerlendirmeler <i>Özen Tok</i>	169

XVIII. Asırda Mısır'da Yazılan Tarih Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme <i>Fatma Zehra Beyaz*</i>	187

Uzun Mısır Yüzyılının Tarihini Yazmak: XIX. Yüzyıl Mısır Tarihinde Kaynak Olarak Kronikler <i>Halil İbrahim Erol*</i>	227

XX. Yüzyıl Mısır Tarihi Kaynakları

Geçmiş Çerçevelemek Tarihçi, Devlet ve Toplum <i>Anthony Gorman (çev. Ayhan Koçkaya)</i>	267

Çağdaş Mısır'da Ulus Oluşturma Faaliyetleri Bağlamında Tarihyazım <i>Hilal Görgün</i>	289

Dönüşen Kimlik, Dönüşen Tarih: Yüzyıl Dönümünden 23 Temmuz İhtilaline Mısır'da Tarihyazımının Tematik ve Metodolojik Açıdan Değişimi Üzerine Notla <i>Hilal Livaoğlu Mengüç</i>	321

XX. Yüzyılın İkinci Çeyreğinden XXI. Yüzyılın Başlarına Kadar Mısır Üniversitelerinde Osmanlı Türk Tarihi Yazımı <i>Seyyid Muhammed es-Seyyid</i>	345

Yazarlar Hakkında	369

Önsöz

İnsanlığın tarihsel birikiminin kaynağını teşkil eden maddi ve manevi unsurlar dünya ve medeniyetler tarihi yazımı bakımından ilmi yetkinlikle ele alınmalıdır. İلمي Etüdler Derneğinde (İLEM) yürütölen ihtisas çalışmaları bünyesindeki Tarih Çalışma Grubu (TÇG) gerçekleştirdiği dersler, okumalar, atölyeler, yuvarlak masa toplantıları, paneller ve çalıştaylarda ele aldığı konularla bunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu çalışmalar ile amaçlanan, ilmi çalışmaların ve üretkenliğin artırılmasıdır.

Bu maksatla 2020 yılında “Tarihin Geleceđine Dair” dizi semineri gerçekleştirilmiştir. Bu dizi seminer ile çağdaş dönemde ana medeniyet havzalarında tarih ilmindeki gelişmeleri, derinleşmeleri, dönüşümleri, genişlemeleri veya farklılaşmaları idrak etmek, tarihin metafiziğini ve anlamını merkeze alarak modern değişme ve gelişmeler ışığında postmodern tarih yazımını ve tarihin geleceğini derinlikli bir şekilde tetkik etmek hedeflenmiştir. Seminerler esnasında řu fark edilmiştir ki çağdaş dönem, geçmişin birikiminden bağımsız anlaşılamaz ve şayet geleceğe yönelik yeni bir inşa süreci işletilmek isteniyorsa geçmişin birikimi ortaya serilmeden bu gerçekleştirilemez. “Medeniyet Havzalarında Tarih ve Tarihçilik” çalıştay serisinin başlatılma sebebi budur. Bu çalıştay serisi ile temelde iki husus hedeflenmiştir. Birincisi, ana medeniyet havzalarında kaleme alınan tarih kaynaklarının teknik hususiyetleri ile tanıtılması ve geçmişinden günümüze bu havzada biriken tarih kaynaklarının bütünlüklü bir şekilde gösterilmesidir. İkincisi ise ele alınan havzada şekillenen tarih yazıcılığıdır. Bu hedef doğrultusunda 2020 yılında İran ve Mısır çalıştayları gerçekleştirilmiş, Balkan coğrafyası ve Hint Alt Kıtası üzerinde de çalışılmaya başlanmıştır. Bu serinin ilk kitabı İran’da Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı adıyla yayımlanmıştır.

Elinizde bulunan bu kitap “Medeniyet Havzalarında Tarih ve Tarihçilik” çalıştay serisinin ikincisi olan Mısır çalıştayının genişletilmiş ve geliştirilmiş hâlidir. Bu kitabın temel amacı fethinden günümüze kadar hanedan ya da devletleri takip ederek “Mısır havzası”na yönelik öne çıkan tarihi kaynakları

ve tarihçileri irdeleyerek “tarihi kaynaklar” açısından Mısır havzasının bütünlüklü bir resmini ortaya çıkarmaktır. Bu kitap bölgeye yönelik çalışma yapacak araştırmacılara tarihi kaynaklara kolayca ulaşmayı sağlayarak; dönemler arasında tarihi kaynakların, dinamiklerin, perspektiflerin, izleklerin, tarihçilerin ortaklaşan ve farklılaşan temel yapılarının daha kolay açıklanması, irtibatlandırılması, neden-sonuç ilişkisinin kurulması fırsatını sunacaktır. Kitap; Hulefâ-yi Râşidîn (640-661), Emevîler (661-750), Abbâsîler (750-868), Tolunoğulları (868-905), Abbâsîler (905-935), İhşidîler (935-969), Fâtımîler (969-1171), Eyyûbîler (1171-1250), Memlûkler (1250-1517), Osmanlılar (1517-1914), Fransız işgali (1798-1801), İngiliz işgali (1882-1952) ve ulus devlet dönemini içermektedir. Bu uzun süreç ele alınırken “Mısır havzası”na yönelik kaynakların iç ve dış kaynaklar olarak ikiye ayrılması mümkündür. Burada yoğunluklu olarak mevcut dönemin iç kaynakları merkeze alınmıştır.

Fark edileceği üzere bu kitabın bir odağı tarihçiler ve tarih kaynaklarıdır. Zira kaynak konusu tarih disiplininin asli unsurlarından birisidir. Tarihçiler erişebildikleri kaynaklar nispetince geçmişe dayalı bilgiyi ele almış, bu sayede hem meslektaşlarının hem de diğer insanların yani kamuoyunun hizmetine sunmuşlardır. Bu kitap, ülkemizde Mısır’ın muhtelif dönemleri ve hanedanlıkları üzerinde çalışmalar yapan tarihçilerin, hangi kaynakları kullandıklarını ve bu kaynakları kullanarak Mısır havzasına ve geçirdiği döneme dair ne gibi bilgilere ulaştıklarını gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu sayede Mısır’a dair en önemli konulardan birisi olan kaynak konusu detaylı bir şekilde tartışma zemini bulmuş olacaktır.

Kitabın diğer odağı ise Mısır’da tarihyazımıdır. Bu bağlamda çalışmada Mısır tarih yazıcılığının doğuşu ve gelişimi, ulus devletin ve milliyetçiliğin inşasında tarihin kullanımı, devrim sonrası tarihe yaklaşımlar, mümkün olduğunca güncel tarih yazım yaklaşımları ve tartışmaları gibi konular bütünlüklü bir şekilde ele alınmaktadır. Bu konularda özellikle Mısır havzası üzerine çalışan ülkemizdeki akademisyenlerin yanı sıra Avrupa ve Mısır’dan da akademisyenlerin metinlerinin katkısı, kitabı özel bir konuma taşımaktadır.

Başta bölüm yazarı hocalarımız olmak üzere bu eserin vücuda gelmesine katkı veren İLEM’e ve kıymetli çalışanlarına, Tarih Çalışma Grubu üyelerine minnettarız. Bu isimlerin dışında, Teksas Üniversitesi’nden Yoav Di-Capua’ya, İskenderiye Üniversitesi’nden Seyyid Muhammed es-Seyyid’e, Edinburgh Üniversitesi’nden Anthony Gorman’a, Ahmet Yesevi Üniversitesi’nden Cengiz Tomar’a, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi’nden (TALİD) Serhat Aslaner’e, Marmara Üniversitesi’nden Yunus Uğur’a ve Kırklareli Üniversitesi’nden Yunus Ballı’ya çeşitli düzeylerde sundukları katkılardan dolayı teşekkür ediyoruz. Bu kitabın ülkemizde hem Mısır’da tarih ve tarihçiliğe dayalı tartışmaları zenginleştirmesini hem de tarihin önemli meselelerinden

birisi olan kaynak ve yazım hususunu tarihçi perspektifi ile ele alma imkânını oluşturmasını ümit ediyoruz.

Gayret bizden tevfik Allah'tandır.

Halil İbrahim Erol & Büşra Sıdıka Kaya & Abdulkadir Macit
Kasım 2021